

Il-Qniepen tal-Knisja Parrokkjali ta' San Gejtanu (2)

Minn Walter Camilleri

ŽEWĆ QNIEPEN ġODDA

27.Iż-żewġ qniepen 'Iż-Żgħar' li konna xtrajna (c.1876) mill-parroċċa ta' Hal Kirkop għas-somma ta' 350 skud, kienu thallsu lill-Kappillan ta' dik il-parroċċa Dun Ġużepp Barbara: 'Pagati al Sac. Don Giuseppe Barbara – per Saldo – di due campane, scudi 350' (9) Ma jirriżultax li kien hemm xi pagamenti qabel u wara dan il-pagament. Dawn ma kienux jaqblu fl-intonazzjoni tagħhom!

28.Waħda minn dawn iż-żewġ qniepen, 'iż-żgħira' ta' fuq l-arlogg kienet inbiddlet (1903) ma' oħra mahduma fil-funderija li kellna fil-Hamrun – **San Carlo Foundry** – ta' CARLO PACE għas-somma ta' 16-il Skud u 4 Tari : 'Pagati a Caro Pace per una campana per l'orologio, Scudi 16 e 4 Tari'. (10). Bi probabbilta' kbira, Pace kien xtara l-qampiena l-antika li kellna, waħda minn dawk ta' Hal Kirkop, li l-ġidida tiegħu (ta Pace) kienet haditħha postha. Il-qanpiena ta' Carlo Pace fiha minqux dan il-kliem: '1903, Carlo Pace, San Carlo Foundry, Malta, u xi girlanda'.

29.Mill-banda l-oħra, il-qanpiena l-oħra ta' mal-arlogg li thares lejn il-Floriana ma għandhiex isem fuqha lanqas. Għandha biss minqux fuqha: 'F. Castello – Genova (id-ditta) u l-forma tas-Salib, 1876'. Stramb il-fatt, li ż-żewġ qniepen ta' Hal Kirkop kienu nxtraw minn tal-Hamrun c.1876, meta din l-ahħar qanpiena (F. Castello) kienet iġġib is-sena tal-manifattura 1876 wkoll! Ifisser, li konna xtrajna qanpiena ġidida, imma li ta' Hal Kirkop ma għoġbithomx! Ximkien għandha hsara ghax għadha ż-żarżar!

IL-QANPIENA 'TAL-VJATKU' JEW 'IL-KBIRA'

30.L-ewwel kappillan tal-Hamrun Dun Fortunat Valletta (DFV) kien miet fis-26 ta' Ottubru 1895. Qabel sew ma miet, kien kompla bil-programm tiegħu li kultant, meta jkollu flus bizzżejjed, jixtri qanpiena. Imma dan mhux il-mod kif jinxtraw il-qniepen! L-ewwel waħda lahaq xtraha (1889) mingħand Ĝulju Cauchi ta' Bormla u kienu sejjħulha **TAL-VJATKU**. Milli jidher kien iprogramma li jixtri qanpiena oħra ffit is-ġiġi kienet iż-żgħira! Ifisser, li konna xtrajna qanpiena ġidida, imma li ta' Hal Kirkop ma għoġbithomx! Ximkien iprogramma għal xi qanpiena oħra akbar minn dik tas-sena 1889, biex titpoġġa fil-kampnar il-vojt!

31.Il-parroċċa tal-Hamrun kienet daret għall-ġbir tal-fondi għal din il-qanpiena **TAL-VJATKU**. Laħqu ngħabru kważi 66 Skud : 'Introito dalei questue per la campana del viatico, Scudi 65 e 19 Tari'. (11) Minn dawn il-ftit flus kienet taw lil Cauchi kważi 63 Skud : 'Esito – pagati al Sign. Giuliano Cauchi per la nuova campana del viatico, scudi 62 e 17 Tari' (12) Imma dan ma kienx il-vera prezz ta' din il-qanpiena sabiħa kif se naraw!

32.Skond l-istoriku P.P. Castagna, din il-qanpiena kienet swiet b'kollo 1600 skud, (133 lira). Imma fi bnadi oħrajn fl-istess ktieb tiegħu jghidilna li kienet swiet 216-ilira (2592 Skud) u li tiżen 20 qantar! (13). Dwar kemm verament kienet swiet din il-qanpiena, li tinsab eż-żarru fuq l-arlogg tal-knisja parrokkjali ta' San Gejtanu, għandha xi ffit-tal-konfużjoni kif se nispjega!

33.Čertament, li din il-qanpiena mlaqqma 'Tal-Vjatku', 'il-Kbira' u anke 'Il-Benjamina' kienet swiet ferm aktar mill-ftit skudi li kienu daħlu mill-ġbir! Allura jkollna noqgħodu fuq dak li kien kiteb Castagna. Imma Castagna, fil-ktieb ja insemmi ma jispejgax dik li tidher diskrepanza li għandu ta' madwar 83 lira, ossija 996 Skud!

34.Id-differenza bejn l-iskudi (2592 u 1600) hi ta' 992 skud, i.e. 83 lira. Filwaqt li d-differenza bejn il-liri (216 lira u 133 lira) hi wkoll ta' 83 lira! Evidenti li din il-qanpiena **IL-KBIRA** kienet swiet 216-il lira u daqshekk kien ha Ĝulju Cauchi. Li mhux ċar hu, mnejn kienu ġew il-flus kollha la l-ġbir ma kienx bizzżejjed? Il-probabilita' hi, li l-flus, fil-parti l-ġbir tagħhom kienu thallsu minn xi entita' tal-Knisja – Kurja li s'issa ma rriżultaw mill-ebda Reġistru Kurjali, u/jew, tal-parroċċa Gejtanina.

**L-ispejjeż ta' din il-faċċata qed ikunu sponsorjati minn
Francis Ellul**

660, High Street, Hamrun - Tel: 21242762/3
170, Old Bakery Street, Valletta - Tel: 21237099

Email: fje@vol.net.mt

35. Minquxa fuq din il-qanpiena sabiha, **IL-KBIRA**, hemm dan il-kliem u xbiehat:
Fabbrica di Mro. Giuliano Cauchi, fecit-Malta, Cospicua 1889. (kif ukoll)
DOM Hamrunensis Pietas Prompsit Ad MDCCCLXXXIX. (1889)

36. Isfel fuq iż-żaqqa tal-qanpiena insibu minquxa erba' angli qed iżommu girlanda tal-fjuri (mazzettun), u fin-nofs insibu erba' xbiehat ta' qaddsin: San Gejtanu; San Gużepp; L-Assunta tal-BVM u xbieha oħra mhix identifikabbli.

IL-QANPIENA 'TAL-QUDDIES' JEW 'IL-FUSTANIJA'

37. Il-qanpiena **IL-KBIRA**, meta tindaqq waħidha u bil-galbu fiha għaxqa. Illum, din tilfet ħafna mill-ħoss, it-tonalita' u s-sbuħja tagħha, billi fuq kollex, il-knisja ta' San Gejtanu hi mdawwra bi kwantita' ta' bini u fuq wara tal-knisja, il-bini hu f'għoli li jiżboq sew il-livell tal-qniepen minħabba I-Għolja ta' Tas-Samra. Ifisser, li l-ħoss u t-tonalita' ta' din il-qanpiena, u/jew, ta' dawn il-qniepen tagħna, malajr jaħbat mal-bini ta' wara l-knisja li jgerfex l-armonija kollha tal-inħawi.

38. Mill-banda l-oħra, fl-antik, meta fil-Hamrun ma kellniex dan il-bini kollu, u t-toroq San ġwann, San Gejtanu, Il-Vittorja u San Franġisk kienu għadhom bla bini, il-ħoss u t-tonalita' ta' din il-qanpiena, u/jew, ta' dawn il-qniepen tagħna ma kellhomx xi jekk il-hom kollu u l-parroċċi kollha ta' madwarna.

39. Intant. Mela fil-kampnar kellna tliet qniepen sas-sena 1896, li ma kienux jaqblu fit-tonalita' speċjalment meta mdaqqqa f'MOTA flimkien! Kien deher ċar sa mill-bidu (1889), li t-tliet qniepen flimkien kien se jiddisturbaw lill-poplu, billi l-armonija kienet instabbi. B'danakollu jidher, li l-poplu kien jaf li kellha issir qanpiena oħra (jew tnejn) mill-ġbir! Imma dan ma nafuhx b'ċertezza! Tant ieħor ma nafux b'ċertezza fuq bosta u bosta affarrijet oħrajn mill-bieb tal-knisja 'l-ġewwa!

40. Għandna suspecti kbar, li l-famuz Ĝulju Cauchi kellu xi forma ta' ftehim mal-Kappillan DFV, li bil-mod il-mod kellu jagħmel SETT QNIEPEN KOMPLUT ĜODDA għall-knisja parrokkjali ta' San Gejtanu! Jidher li Cauchi kien thallha fil-liberta' u li kellej jieħu ż-żmien tiegħi biex ikompli dan il-proġetti għall-Hamrun b'dak in-numru ta' qniepen li kien hemm bżonn! Imma 'Tal-Hamrun' kellhom ifittxu jiġibru l-flus malajr għal dan il-proġetti!

41. Kellna kontra tagħna, li l-poplu kien fqir; fil-Hamrun kien hemm bosta ġbir għal bosta proġetti żgħar u kbar; u ż-żmien u l-mard kienu qed jagħfsu fuq il-ħajja tal-Funditur Ĝulju Cauchi! Wara l-qanpiena **IL-KBIRA AD 1889** konna għamilna oħra fis-sena 1897 għand l-imsemmi Ĝulju Cauchi, u dan wara tmin snin bejn waħda u l-oħra! It-tieni qanpiena ta' valur fil-Hamrun ta' Ĝulju Cauchi tlaqqmet **TAL-QUDDIES** jew **IL-FUSTANIJA**, li l-ħoss u t-tonalita' tagħha ma kienx 'il bogħod minn dik tas-sena 1889!

42. Il-qanpiena **TAL-QUDDIES** insibha fuq wara tal-kampnar thares lejn il-koppla. Din waslet fil-Hamrun meta l-Kappillan Dun Fortunat Valletta kien laħaq miet (26/10/1895), u miegħu kienu ndifnu bosta u bosta proġetti mhux kompluti u tilwim mhux solvut!

43. Bejn il-mewt tal-Kappillan (1895) u l-miġja tal-qanpiena TAL-QUDDIES (1897) kienu għaddew sentejn, sentejn ta' taqliba fil-parroċċa tagħna! Wara l-mewt ta' DFV (1895) kellna seba' xhur 'bla kappillan! Fl-4/5/1896 kellna kappillan ġdid - **Dun Ċwakkin Grech** - li kien dam biss tliet xhur f'din il-kariga (ta' nkwiċċi sa wara l-festa ta' San Gejtanu (1896)! Wara Grech kellna sena u erba' xhur oħra 'bla kappillan! Fit-30/12/1897 kellna kappillan ġdid ieħor - **Dun Gużepp Muscat Vassallo** - mir-Rabat!

44. F'dawk is-sentejn 'bla kappillan' il-parroċċa San Gejtanu, ossija, il-Hamrun kollu, kien tmexxa minn VIGARJU KURAT fil-persuna ta' Dun Franġisk Sultana mill-Hamrun (Qaddes 23/12/1882), li kien hu wkoll prokuratur ta' bosta entitajiet, u proġetti, li għalih kienu jiġu l-ewwel u qabel kollex. Sandattant kien ikarkar saqajh għall-proġetti ta' ħaddieħor! Apparti dan, Sultana kien kontroversjali u polemikuż aktar minn DFV u ma kienx faċċi tikkontrollah!

45. F'dawn is-sentejn 'bla kappillan' irsistew kemm felħu biex il-aħħeqha mas-somma mitluba minn Ĝulju Cauchi għat-tieni qanpiena biex jgħaqquha mas-somma li kien laħaq ġabru DFV. Hawn Sultana ma qagħadx lura milli jimbotta 'l-quddiem dan il-proġetti tat-tieni qanpiena, la kien hemm il-flus kważi kollha miġbura.

46. Naturalment kien ħassu onorat, li fl-assensa ta' kappillan (*sede parrocchiale vacante*) u billi hu kien il-Vigarju Kurat tal-parroċċa San Gejtanu, kien ta' gieħ għalih, li dik il-qanpiena – **it-tieni waħda ta' Ĝulju Cauchi** – kienet saret fi żmienu, għalkemm mhux bl-inizjattiva u l-ħila tiegħi!

47.Il-qanpiena **TAL-QUDDIES – IL-FUSTANIJA AD 1897**, ta' madwar ħmistax-il qantar, kienet saret fuq skala li taqbel fit-tonalita' mal-qanpiena **IL-KBIRA – TAL-VJATKU AD 1889** – ta' madwar għoxrin qantar. Għal dik li hi tonalita' bejn iż-żewġ qniepen il-kbar, Cauchi ma kienx mar żmerċ. Imma biż-żmien, illum dawn iż-żewġ qniepen qed jibku għal restawr u ntonazzjoni korretta u professionali!

48.Dwar din il-qanpiena **TAL-QUDDIES – IL-FUSTANIJA** – ma sibna xejn x'niddokumentaw fuqha. Fuqha hemm minqux din il-kitba u xbieħat: **Mro. Giuliano Cauchi Malta 1897**. Mill-banda l-ohra, fin-naħha ta' isfel fuq iż-żaqqa tagħha hemm minquxa erba' xbieħat: San Gejtanu; San Ġużepp; Sant'Antnin u aktarx il-Kuncizzjoni. Mad-dawra kollha tal-qanpiena isfel nett insibu minquxa strixxa girlanda – mazzettun. Ġulju Cauchi laħaq miet, nhar l-24 ta' April 1904 u konna u bqajna b'xiber imnieħer li jkollna xi qanpiena oħra ta' Ġulju Cauchi!

49.Iż-żarżir u t-telf tat-tonalita' bdew ikunu osservati minn bosta f'kull żmien. Jidhirli, li l-aħħar restawr fuq dawn il-qniepen kollha kien sar fis-sena 1969 u jiena kont preżenti, billi konna qed naħdmu fuq il-koppla minn barra u minn ġewwa. Imma dan ir-restawr ma kienx succcess!

50.Waqt dan ir-restawr indunajt li ma kienx hemm dak l-entuzjażmu u ħegġa mid-direzzjoni tal-knisja! Kont tgħall-lim f'żgħozi (1969) li l-qniepen, biex jibqgħu b'sikkithom, trid iddurahom tal-anqas kull ħamsa-seba' snin u taħsilhom ukoll kull sentejn b'detergent apposta! U nieqaf hawn. (14)

51.Kif tafu, bosta nformazzjoni ta' hawn fuq hi dokumentata. Imma bosta nformazzjonijiet oħrajn nafhom 'VIVA VOCE' lil bosta xjuh ta' tfulit 'ta' madwar is-sagristija', li kienu jafu jitkellmu fuq KOLLOX mill-ghatba tal-bieb tal-knisja 'I ġewwa, fosthom : Ġużeppi Tabone (1906-1983); Nikol Mamo (1911-1977); I-ħawa Toni u Salvu Aquilina (Iz-zizka); it-tliet aħwa sagristana, Manwel, Elia u Speditu Vella; Ġanni Grima (Tal-Vjatku) u martu Rosarja (tar-Rakkmu); Ġużeppi Simiana u tant oħrajn li ma niftakarx isimhom. Lil dawn kollha ma ninshom u niżżejjhom ħajr minn dan l-artiklu.

BIR-RIHA TA' QNIEPEN ġODDA

52.Fil-festa ta' San Gejtanu 1992, kont qed nitkellem ma' negożjant – agent ta' bosta 'arredamenti sacri' għall-knejjes. Il-kliem kien waqa' fuq bosta suġġetti li jolqtu l-knisja parrokkjali ta' San Gejtanu tant sfortunata! Billi konna quddiem il-knisja msemmija, u billi kien daqq l-arlogġ tal-knisja, dan is-Sinjur kien pront qalli:

53.'Qed tismagħihom dawn iż-żewġ qniepen ta' mal-arlogġ tal-knisja kemm qed iż-żarżru? U kompla li: Fi żmien il-Kappillan Dun Ġużepp Pace (1979-1991) kien hemm xi persuni li kienu twebblu li jibdlu l-qniepen kollha, jew, li tinxtara qanpiena kbira – **dominante** – għall-kampnar il-vojt li jħares lej il-Floriana.

54.Apparti li f'kull parrokat, kwazi dejjem kien tqajjem dan is-suġġett tal-qniepen u qatt ma wasalna mkien, fl-ewwel ta' Settembru 2007 kont ktiebt lil Dun Ġużepp Pace (Monsinjur) u kont spjegajtlu x'kien qalli dak is-Sinjur ta' hawn fuq. Fit-30 ta' Jannar 2008, Dun Ġużepp Pace weġibni verbalment u qalli:

55.Darba, fis-sena 1980-1981 kien avviċinani rappreżtant tad-ditta 'Prospero Barigozzi' ta' Milan li jagħmlu qniepen ta' kull kobor u qalli, li waqt li kien qed jissemma sew il-ħoss u t-tonalita' tal-qniepen ta' San Gejtanu, waqt mota, il-qanpiena **TAL-QUDDIES** kienet tindikalu ħsara u li kienet xi ftit stunata. Tant iehor kienu ż-żewġ qniepen ta' mal-alorġġ.

56. Dun Ġużepp Pace kompla, li dak is-Sinjur kien urieħ l-urġenza u l-ħtieġa ta' tiswijijet u restawr kbir fil-qniepen **KOLLHA!** Kien issuġġerielu wkoll il-possibilita' tal-bdil tal-qniepen kollha (erbgħa) ma' SETT ta'sitta (BARIGOZZI) biex jimla wkoll iż-żewġ kampnari.

57.Il-Kappillan Dun Ġużepp Pace deherlu, li din ma kienitx 'ħobż għal snien' u kien informa l-ill-Kunsill Presbiterali tal-parroċċa (San Gejtanu), fejn dan il-Kunsill, b'mod unanimu - la kien aċċetta tiswijijet-restawr u lanqas xiri ta' qniepen godda -, dejjem skont Monsinjur Dun Ġużepp Pace. Għandi nifhem, li dan kollu (u iż-jed) hu reġistrat fil-kotba tal-minuti għall-valur storiku. Dan il-każ kien waqaf hawn. L-aħħar restawr fuq dawn il-qniepen għadu dak tas-sena 1969.

58.Jiena, kittieb ta' dan l-artiklu, m'għandi l-ebda ħsieb, xewqa, u/jew, interess li jinbidlu l-qniepen. Imma nixtieq nirrakkomanda li għandu jsir restawr professjonalist kull ħamsa-seba' snin, jew skont kif jaqbel. Hasla professjonalist b'detergenti apposta kull sentejn hi bżonn ukoll. Il-Festa t-tajba.